

Ko stāsta Indrānu drāma?

Konsultē **VIESTURS RUDZĪTIS**, psihoterapeits.

Rīt, 10. janvārī, Nacionālajā teātrī atkal būs jauna Blaumaņa *Indrānu* pirmizrāde – šoreiz režisora Valtera Sīļa iestudējums. Dēvēta par vienu no latviešu nacionālajām ikonām, šī luga ir nozīmīga gan tautai kopumā, gan katram atsevišķi. Par ko tā stāsta? Vai par neizbēgamo paaudžu konfliktu, kad viss vecais *jānocērt*, lai jaunais varētu nākt vietā?

Īss R. Blaumaņa lugas *Indrāni* šatura pārstāsts

Lugas darbība notiek XIX gadsimta beigās Latvijā, lauku sētā. *Indrānu* mājās saimnieko tēvs un māte, abi jau stipri gados, tāpēc domā, ka saimniekošanu varētu pārņemt vecākais dēls Edvarts, kas tobrīd ar sievu levu un dēlu Edžiņu mitinās citur. Kad jaunie, atbraukdami ciemos, taisās uz palikšanu, *Indrānos* pamazām briest konflikts – vecajiem gribas, lai godā un ieklausās viņos, bet jaunie vēlas saimniekot «uz savu roku». Edvartam ir lieli plāni, viņš grib saimniecību pārveidot un pelnīt, taču tēvam nav pa prātam dēla straujums. Turklāt vedekla vecajiem nav mīļa un leva arī nencēšas tāda būt. Vienubrīd vecie *Indrāni* apspriež iespēju mājas atdot jaunākajam dēlam Kārlim, taču leva ar viltus vēstules palīdzību vīra vecākiem paziņo, ka Kārlis pēc dienesta jau nu atpakaļ nemaz netaisoties. Tad nu *Indrāni* tiek Edvartam, bet viegla sirds tēvam un mātei, mājas atdodot, tomēr nav. Kad jaunie saimnieki nolemj nocirst un pārdot *Indrānu* ošus, konflikts samilst tiktāl, ka abiem vecajiem liek iet prom no mājas un dzīvot pirtiņā. Māte bēdās top gluži akla, tēva sirdi spiež rūgts aizvainojums, un vecie *Indrāni* grib savu saimnieku godu atpakaļ. Lieta nonāk līdz tiesai, tomēr tā lemj par labu jaunajiem, mazais Edžiņš simboliski met akmeni vectēvam pirtiņas logā, un lugas noslēguma ainā vecais *Indrānu* tēvs pirtiņā mirst.

Ievada vietā

Gatavojot šo rakstu, arī es vēlreiz pārlasīju *Indrānus*, lai saprastu, kas man lugā šķiet būtiskais. Kāpēc pēc lugas izlasīšanas tomēr šķiet, ka jaunajos *Indrānos* nebūs nedz kārotās labklājības, nedz īsta dzīvesprieka? Manuprāt, *Indrānu* drāmas cēlonis ir elementārs cieņas trūkums pret vecākiem – pret viņu darbu, devumu un pieredzi. Tāpēc uzrunāju psihoterapeitu Viesturu Rudzīti, kas, Blaumaņa jubilejas gadam tuvojoties, savā mājaslapā par lugu *Indrāni* bija ierakstījis blogu ar nosaukumu *Dusmas pret mīlestību*. «*Indrānu* konflikts nav ne morāls (labais–sliktais), ne attīstības (atpalikušais–jaunais), ne ekonomisks (saimniecības modernizācija, pāreja no naturālās uz naudas ekonomiku). **Tas ir tipisks matriarhāli patriarhāls konflikts, kura rezultātā patriarhālais zaudē un turpinās cirkulārais laiks.** Indikators, kas parāda šādu attīstību, ir tēva un dēla konflikts. Vienmēr, kad to redzam, mums ir darišana ar matriarhāta uzbrukumu.» Interesanti – es nodomāju un nolēmu šo rakstu veidot kā lugas galveno tēlu aprakstu, jautājot psihoterapeitam spējus un naivus jautājumus, lai mēģinātu izprast *Indrānu* ģimenes locekļu raksturus un rīcības.

Indrānu tēvs

Tēva tēls man šķiet tiešām sakarīgs – apdomīgs, reāli domājošs, savu zemi un dzimtas mājas mīlošs. Tomēr ar dēlu viņiem izveidojas konflikts, turklāt smags. Daudzviet lugā šķiet, ka abi neprot viens otram pateikt, kā jūtas patiesībā, par daudz ir arī «lepnuma un aizspriedumu». Kāpēc tēvs Edvartu jau laikus nenolika pie vietas? Vai Edvarts jutās tēva nenovērtēts?

Indrānos tēva un dēla konflikts parādās ļoti skaidri. Tā pamats – tēvs un dēls neprot sarunāties. **Ja dēls pārņem varu, neizrādot cieņu tēvam, viņš neturpina tēva darbu, bet gan jūtas kā pirmais.** Un tas nozīmē, ka viņš nepārņem paaudžu pieredzi un attiecīgi sadaris arī visas vecās kļūdas. Kāpēc dēlam

to vajag? Tas ir jautājums, kas *Indrānos* atklāti neparādās un kas bieži ir klupšanas akmens arī dramaturģiskajās šā darba versijās. **Lugas notikumi rāda – kaut kad agrāk bija jābūt iemeslam, kāpēc tagad starp tēvu un dēlu ir nesaprašanās.** Lasot mēs redzam ģimenes trijstūri, kurā ir māte un tēvs, reāls, stiprs vīrietis, kas turklāt nav nekāds tālbraucejs jūrnīeks, bet gan dzīvo mājās. Un tomēr – ar dēlu izveidojas konflikts. Visticamāk, bērnībā Edvarts bijis mātei tuvāks nekā vīrs, proti, *Indrānu* tēvs. Tas ir klasisks konflikts daudzās ģimenēs, un to var atrisināt tikai tad, ja vīrs panāk, ka sieva, bērnam sākot staigāt, atkal pievēršas viņam, nevis turpina būt tuvāk dēlam. *Indrāns* to nav izdarījis, tāpēc dēls mātei joprojām ir tuvāks. Tagad gan tas jau nokavēts, tomēr situāciju varētu labot saruna

Visticamāk, bērnībā Edvarts bijis mātei tuvāks nekā vīrs, proti, *Indrānu* tēvs.

FOTO – NO PUBLICITĀTES MATERIĀLIEM UN IZDEVNIECĪBAS ŽURNĀLS SANTA ARHĪVA

ATLAIDES
LIDZ 30%

02.01. - 27.01. Vairāk informācijas veikalos Drogas. Loterijas arjaujas Nr. 3189.

Laimē kādu no SPA kūrorta dāvanu kartēm Ls 100 vērtībā!

WELLA PANTENE head & shoulders Londa 20 Drogas

www.drogas.lv

20 Drogas

starp tēvu un dēlu, līdzībās runājot, apmēram šāda: dēlam būtu jāatvainojas tēvam, ka viņš tam reiz atņēmis sievu, bet tēvam jāatvainojas dēlam, ka bija jāvis tam notikt. Tas ir uzticēšanās pamats starp tēvu un dēlu, kura Indrānu ģimenē nebija notikusi. Un tas arī ir iemesls tam, ka tēvs, iekšēji vainīgs juzdami, īsti nespēja Edvartu nolikt pie vietas, bet Edvarts jutās tēva nenovērtēts. **Nevajadzētu gan uzskatīt, ka māte «ir vainīga». Šī dēla pietuvinātība nav radusies vienas paaudzes laikā, tā ir atlieka no tiem laikiem, kad tēvs nebija ģimenē vai kad cilvēki vēl nezināja, ka katram bērnam ir divi vecāki.**

Indrānu māte

Rāma un mīļa, ar visiem laba. Šķiet, ka māte pieņēmusi tādu labās māmiņas tēlu, jo domā, ka tā visiem būs labāk. Tomēr, lasot lugu, bieži gribējās, lai Indrānu māte pateiktu arī kādu cieātaku vārdu... Bet viņa – neparko.

«Redzamais» konflikts lugā ir starp tēvu un dēlu, taču «neredzamais», savā ziņā būtiskākais – starp vedekli un māti. Māte ir kā tāda Kukažiņa, kas vienmēr grib pa labam, kas vienmēr ir kopā ar vīru, visā viņu atbalsta, abi dzīvo kā cimdus ar roku... Bet tā tas ir tikai tagad, kad abi jau vecumā un bērni ir izauguši. Ja mēģinām analizēt un atkal iztēlojamies vecos Indrānus jaunībā, pirms 30 gadiem, tur, iespējams, redzētu citu ainu – mātes pārlieku tuvās attiecības ar dēlu un abu vecāku cīņu par varu. **Indrānu māte savās izpausmēs noteikti nav bijusi ne tuvu tik krāšņa kā, piemēram, Oļiņiete, tomēr lugā notiekošais vedina domāt, ka jaunībā viņa bijusi pietiekami šerpa.** Latviskajai tradīcijai vispār ir raksturīgi redzēt tikai mātes mīlumu un labumu, bet neredzēt viņas briesmīgo, agresīvo daļu. Taču tā pastāv. «Neredzēšana» notiek bailu dēļ, un arī mātei pašai bail to ieraudzīt – tad jau labāk pa labam! Labāk nekonsfliktēt, labāk smaidīt... Kāpēc

vietā kāds jaunāks, gribas, lai viss paliek Edvartam, bet... Indrānu māte nevar iedot savam dēlam visu, neiedodot arī tai tur, tai levai! Tāpēc māte dažbrīd ir spiesta spēlēt labiņo, viņa lugā nepieņem nevienu lēmumu, nekur neparādās kā pēdējā vārda teicēja. Arī Blaumanis pats bijis pārlieku tuvs savai mātei, vēl vairāk nekā Edvarts, jo tā arī neaprecējās. Tomēr Blaumanis grib saudzēt savu māti, tāpēc saudzē arī Indrānu māti, rādot viņu tikai labu un mīļu.

Nevajadzētu aizmirst Līvijas Volkovas hipotēzi par Blaumani kā barona dēlu, un tādēļ objektīvi ļoti no sava tēva attālinātu un nodotu mātes rīcībā. Patēvs šādos gadījumos nekad nespēj pietiekami konkurēt par audzudēlu.

Edvarts

Kas Edvartu mudina, ka vara jāpārņem agresīvā veidā? Lasot šķiet, ka viņam ir grūti, – atklāti tas lugā neparādās, to var nojaust darbībās, «iekavās», starp rindiņām. Kā saprast Edvarta «dusmas pret mīlestību»?

Ja mēs redzam kāda vīrieša sievu un māti kopā, var saskatīt, kā viņam pie mātes ir trūcis un kā bijis par daudz. Edvarta sievai bija jābūt ar kaut kādā ziņā stiprāku gravitāciju nekā mātei. **Diezgan ticami, ka jaunībā māte bijusi ne mazāk valdonīga kā leva.** Edvarta izturēšanās pamatā ir bailes no mātes – tās nav pietiekami apzinātas un arī neļauj tuvoties tēvam. Šīs bailes dēlam palikušas no agras bērnības, tās ir arī bailes no sievietēm vispār, un tur rodas arī dusmas. Taču Edvartā ir arī mīlestība pret vecākiem, bet kopumā šis jūtu trijstūris ir neizturams – bailes, dusmas un mīlestība. Edvartam ir grūta iekšēja cīņa, ko varētu aprakstīt apmēram šādi: viņš pret māti jūt bailes un dusmas, taču neapzinātas, turklāt viņš neiedrīkstas šīs jūtas pret māti parādīt, tāpēc vērsas pret tēvu vai pret abiem vecākiem kopā. Cilvēki bieži domā: ja nevaru atrast iemeslu savām dusmām, es nedrīkstu

neredzam, to varam ieraudzīt tikai caur Edvarta sievas izvēli.

Ieva

Viens skarbs un varaskārs sievišķis! Kāpēc viņai tik ļoti vajadzēja to saimnieces godu? Vai tad nevarēja rimties un ļaut Indrānu mātei domāt, ka galvenā ir viņa? Bet nē – šķiet, ka levai pat patīk «iziet uz asumiem»!

Ir jūtams, ka māte Edvartu bērnībā pārlieku sev pietuvinājusi, varētu teikt arī pārmīlējusi. Tāpēc viņš atrod sievu, kas ir stiprāka tieši šajā aspektā – spēj robustāk, nejutīgāk rīkoties, ir viengabalaināka, varbūt pat *stulbāka*, toties kā buldozers nolīdzinās visu savā priekšā. **Iespējams, Edvarts galu galā arī būtu norimis un izrādījis vecākiem cieņu, ja ne levas intereses un psiholoģiskās vajadzības.** Un tās ir ļoti spēcīgas, jo viņai vajag skaidri zināt: kura tad te beigu beigās būs saimniece?! Viņa ir tik varaskāra tāpēc, ka jūtas iekšēji nedroša, un vajag daudz ārēju apliecinājumu tam, ka viņa kontrolē situāciju. **Ieva jūtas pazemota, ja nav saimniece, – viņai neder tas, ka arī Indrānu māte varētu saimniekot,** jo viņai bail, ka māte var apšaubīt viņas, levas, spējas būt saimniecei. Viņai vajag pārliecību, ka viņa ir galvenā! Edvarts savā jūtu trijstūrī – bailes, dusmas, mīlestība – kādā brīdī bija it kā apstājies un nesaprata, kā lai tālāk rīkojas, bet leva viņam «palīdzēja», itin kā iestumdama, jo viņu atšķirībā no Edvarta sarežģītā un pretrunīgā jūtu trijstūra vadīja tīras dusmas, mazvērtības kompleksi un varaskāre. Un rezultātā uz levas sarīkotā kaujas lauka Edvarts «nogalina» savus vecākus.

Edžiņš

Kāpēc mazais ir tik jauns, kāpēc viņš pazemo vecvecākus, un ko varētu darīt, lai tā nebūtu? Vai puika vēl ir pāraudzīnāms?

Edžiņš ir ļoti izteikts savas mātes kareivis, nodots tās varā. No vienas puses, viņš izskatās izlutināts, no otras, – Edžiņš ir ļoti «partejisks», viņš skaidri parāda karu starp tēvu un dēlu, starp vedekli un māti. Bērni visu, kas ģimenē norit slēpti, parasti parāda skaidri. **Edžiņš jūt, ka māte cieš, ka viņai ir par maz varas un tāpēc viņa jūtas nedroši, un viņš, mazais mātes varonis, to varu mātei izkaros!** Tikai... viņš ir nākamais Edvarts. Protams, Edvarts pēc visa notikušā jūtīsies vainīgs un arī dusmīgs uz savu sievu. **Un jau tad, kad Edžiņš met akmeni vectēva logā, būtībā tas ir domāts tēvam...** un pēc gadiem tā arī notiks. Kārtējā tēva «nogalināšana» – tas ir ļoti matriarhāli, jo viss notiek cirkulāri un viss atkārtojas. Jaunajiem jāspēj mācīties no vecākās paaudzes – tas būtu Edžiņa glābiņš, taču maz ticams, ka tā tiešām notiks.

Kārlis

Jaunākais Indrānu dēls Kārlis lugā neparādās – viņš ir kara-dienesta mācībās. Tomēr lasot tā vien gribējās, kaut viņš būtu braucis mājās! Vai tas varētu ko saglābt?

Par abiem Indrānu brāļiem labi stāsta Bībeles tēma – lai to labāk izprastu, atcerēsimies stāstu par Īzaku un Rebeku, viņu dvīņiem Jēkabu un Ēsavu. Jau mātes miesās brāji strīdējās, kurš būs vecākais, kurš pirmais dzims. Ēsavs bija pirmdzimtais un savu pirmdzimtību pārdeva par lēcu virumu. Tā Jēkabs kļuva par mātes varoni, Ēsavs – par tēva dēlu. Tāpēc Apsolitā zeme tika Jēkabam, bet Ēsavs iekaroja zemi ārpus tās – tā viņš paplašināja dzimtas robežas. Un tas ir tas, ko tēvi no dēliem gaida, – lai viņi iekarotu pasauli. Kārlis Indrānos dara to pašu – viņš ir prom, viņš mācās un iekaros Indrāniem jaunas teritorijas. Taču Edvarts ir mātes dēls, viņa uzdevums ir Apsolitā zeme, proti, Indrāni.

Ko man nozīmē Indrāni?

Cīņa pašam ar sevi

VALTERS ŠĪLIS,
režisors, rīt pirmizrāde viņa režisētajiem Indrāniem Nacionālajā teātrī:

«Kāpēc pašlaik iestudējam Blaumani? Protams, ir rakstnieka jubilejas gads, bet tādu lugu kā *Indrāni* ir būtiski iestudēt laiku pa laikam, lai saprastu, ko mums tā nozīmēja kādreiz, cik nozīmīga tā ir tagad un kā tas būs nākotnē. Man personīgi Blaumanis ir autors, kuram pateicoties iemīlēju labu latviešu literatūru. Tiņa vecumā, lasot viņa lugas, apbrīnoju rakstnieka spēju izteikties ļoti *ekonomiski*, dažos vārdos, vienlaikus ieliekot sakāmajā dziļu domu un spilgti parādot tēlu raksturus. Man patīk iestudēt lugas, kurās nav liekvārdības, un katram Blaumaņa rakstītajam vārdam ir svars! Jā, Blaumani iestudē biežāk nekā, piemēram, Raini, jo Blaumaņa lugas ir cilvēkiem saprotamas, tuvas, demokrātiskas. Tomēr, rādot savu tēlu nebūt ne vienkāršos raksturus, Blaumanis mums neglaimo – viņš ir ļoti kritisks pret saviem tēliem. Daudzreiz ieraugām tos tuvus sev pašiem un ne tajā labākajā gaismā. Lugās ir gana daudz skarbu, pretrunīgu raksturu, ir arī mīlestība, nodevība, dusmas, bailes – viss kā dzīvē. Ļoti mūsdiēnīgs autors, jo viņa jautājumi ir svarīgi visos laikos. Man pašam *Indrānu* drāma nozīmē ne tik daudz paaudžu cīņu, bet vairāk katra cilvēka paša cīņu ar sevi un citu cilvēku pieņemšanu.»

Zudušā laika vērtības ieraugām vēlāk

ELMĀRS SENKOVS,
režisors, *Indrānus* iestudēja pērn Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātrī:

«Teātra direktors Eduards Cehovs man piedāvāja iestudēt *Indrānus*, stāstīdams, ka pagājuši simt gadi, kopš Blaumanis iestudēts krieviski. Un to vajadzētu darīt kādam no jaunajiem režisoriem. Biju pagodināts, pārlasīju lugu un sapratu: jā, es to gribu! Šis darbs nav tikai par latviešiem, Blaumanis tajā runā par vispārcilvēciskām vērtībām. Iespējams, ja Blaumanis būtu rakstījis vācu valodā, viņa lugas būtu pasauleslavenas. Savā *Indrānu* iestudējumā par prioritāti izvirzīju domu: kas notiek ar veco laiku, kur tas paliek, kāda nozīme ir pieredzei, kādas sāpes nes līdzīgu paaudžu maiņas un vispār pārmaiņas? Vienalga, tā būtu politiskas iekārtas maiņa vai jaunu ideju un laikmetu maiņa, būtiskais ir – kā veidojas konflikts starp veco un jauno un vai, jauno būvējot, vecais tiek ņemts vai neņemts vērā? Dzīvē bieži notiek tā: lai radītu ko jaunu, vecais jāpurē. Bet to, kādas bija labās nu jau zudušā laika iezīmes, kuras būtu bijis vērts paturēt, diemžēl izdodas ieraudzīt tikai pēc laika. Vēl *Indrānos* man šķita aktuāli, kā mēs katrs spējam tikt galā ar savām ambīcijām, cik esam gatavi piekāpties un ieklausīties cilvēkos, kuri mums devuši ko būtisku.»

Latviskajai tradīcijai ir raksturīgi redzēt mātes mīlumu, bet neredzēt viņas agresīvo daļu.

mātei jāslēpj sava agresija? Jo, būdama pārlieku tuva dēlam, viņa izjūt Edvartu tikai kā savējo, nevis arī kā levas vīru. Un nu viņai jāspēlē sarežģīta spēle – atklātā cīņā ar vedekli uzvarēt viņa nevar, jo patiešām ir veca un vāja. Gribas, lai nāk

dusmoties. Edvarts nesaprot savas jūtas un ir ļoti apmulsis. Bet viņš atrod sievu, kurai ir resursi, – tas, ko māte Edvartam nav iedevusi, un tas, ko iedevusi par daudz. **Šajā gadījumā māte ir slēpti agresīva, bet leva – atklāti agresīva.** Lugā mēs to māte

Dzintars

Atlaides līdz 40%

LAIMĒ kādu no DZINTARS produktu komplektiem!

02.01.-27.01. Vairāk informācijas veikalos.

Drogas

www.drogas.lv